

2. ეკოლოგიური სტრუქტურის ფაქტორები და უსამართლობა

გაბატონებული, უსამართლო და არარაციონალური ეკონომიკური მოდელი ყველგან და ყოველთვის ჭარბობს. ეკოსისტემის მგრძობიანობის კვლევამ არაერთხელ დაამტკიცა, რომ უწყვეტი ეკონომიკური ზრდა არ შეესაბამება ბუნებრივად განახლებად და რეპროდუქციულ ციკლებს და არსებობს საკმარისზე მეტი ფაქტები იმისა, რომ რესურსების ჭარბად მოპოვება და გამოყენება იწვევს ადამიანის უფლებების დარღვევას.

თუმცა არსებული ინსტიტუტები, ის კანონები და რეგულაციები რომლებსაც ახლა იღებენ და ის პოლიტიკა რომელიც მათ აღსრულებას ემსახურება არ ეძებს ამ ტენდენციების შეჩერების გზებს, არამედ პირიქით: ბოლო წლებში მოწმენი გავხდით გლობალური რესურსების მოხვეჭის ახალი ასპექტებისა, რომლებიც აძლიერებენ ისედაც მაღალ წნეხს გარემოსა და ადამიანის უფლებებზე.

ა) ეკოლოგიური უსამართლობა: წონასწორობიდან გამოსული პლანეტა

ადამიანები უფრო და უფრო სწრაფად აბიჯებენ ეკოლოგიური რისკების გამომწვევ ნიშნულებს. განადგურება, რაც ამას მოყვება შედეგად ნაწილობრივ შეუქცევადია და ხშირად ხდება ადამიანის მიერ მანამდე ხელშეუხებელ ადგილებში. ადამიანები არა მხოლოდ სათბურის გაზებს უშვებენ ატმოსფეროში, არამედ მათ უკვე დიდი ხანია გადააბიჯეს სხვა მნიშვნელოვან ეკოლოგიური რისკების კრიტიკულ ზღვარს. ბიომრავალფეროვნების განადგურება და აზოტის ციკლი წარმოადგენენ „პლანეტარული საზღვრების“ ორ პარამეტრს, რასაც ამჟამად აბიჯებენ როგორც ადგილობრივი, ისე ქვეყნის მასშტაბით. ბალანსის ამ ზღვრების იქეთ გადასვლა ნიშნავს, რომ წინასწარ ვერ გათვლი რა შეიცვლება ადამიანის კეთილდღეობაში. მეცნიერები მხოლოდ ახლა იწყებენ იმის წინასწარმეტყველებას, თუ რამდენად არის დაკავშირებული ერთმანეთთან სხვადასხვა ეკოლოგიური რისკები. ჩვენი პლანეტარული სისტემის გარდატეხის მომენტი შეიძლება უფრო ახლოს იყოს, ვიდრე ამჟამად ვარაუდობენ.

წიაღისეული რესურსები, რაც ასაზრდოებს წარმოების სისტემას დღევანდელ დღეს ამოწურვადია და მათი რეპროდუქციული ციკლი ადამიანის სიცოცხლის ხანგრძლივობას აღემატება. იგივე შეიძლება ითქვას ნაყოფიერ ნიადაგზე, რომელიც გამოიყენება საკვების, ან საწვავის და ბოჭკოს საწარმოებლად და რომელიც დღითიდღე კოლოსალური მასშტაბებით იკარგება თვალსაწიერიდან.

ბ) სოციალურ-ეკონომიკური უსამართლობა: არასამართლიანი განაწილება და არათანაბარი ხელმისაწვდომობა

როდესაც ყურადღებას ვამახვილებთ მზარდი გლობალური მოხმარების ეკოლოგიურ ასპექტებზე, ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტი გვრჩება მხედველობიდან: მსოფლიოს მასშტაბით ჯერ კიდევ მილიარდობით ადამიანი მის „კუთვნილ წილზე“ გაცილებით ნაკლებ ბუნებრივ რესურსებს იღებს. მილიარდობით ადამიანს მსოფლიოში არ მიუწვდება ხელი სუფთა სასმელ წყალზე, ენერჯის წყაროებზე, სათანადო საკვებსა და ელემენტარულ სამედიცინო მომსახურებაზე. სქესი, ასაკი, რასა ან ეთნიკური მაჩვენებლები და სხვა სოციალური ფაქტორები მნიშვნელოვანია ხელმისაწვდომობის განსაზღვრისთვის, განაწილებისა და ძალაუფლებისთვის. პატრიარქალური სისტემა ქალებს არ აძლევს სათანადო უფლებამოსილებას გადაწყვეტილებების მისაღებად. ბავშვების და მომავალი თაობების უფლებები ილახება და მათი ხმა არ არის გადამწყვეტი თავიანთი მომავლისა და არსებობის საშუალებების განსაზღვრაში.

თუ პლანეტარული საზღვრები აღნიშნავენ ბუნებრივ ზღვარს დედამიწაზე, ადამიანის უფლებები და ძირითადი სოციალური და ეკონომიკური საჭიროებანი განსაზღვრავენ ფუნდამენტურ პრინციპებს. ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის 25-ე მუხლი ამბობს: „ყოველ ადამიანს აქვს უფლება ჰქონდეს ისეთი ცხოვრების დონე საკვებით, ტანსაცმლით, საცხოვრებლით, სამედიცინო მომსახურებით და სხვა სპეციალური მომსახურებებით, რომელიც აუცილებელია მისი და მისი ოჯახის ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობისათვის, მას აქვს აგრეთვე უფლება იყოს უზრუნველყოფილი უმუშევრობის, ავადმყოფობის, დაინვალიდების, დაქვრივების, სიბერის ან მისგან დამოუკიდებელი გარემოებებით არსებობის საშუალებათა დაკარგვის სხვა შემთხვევაში“. ეს არის ის პრინციპები, რაზეც მთავრობებმა ხელი მოაწერეს და რაზეც პასუხს აგებენ. ეკონომიკური სისტემები, ცხოვრების წესი, მოხმარების ნორმები და კულტურები არ უნდა უთხრიდნენ ძირს ამ საერთო მიზანს.

მიუხედავად იმისა, რომ გლობალურად მთლიანი შიდა პროდუქტის შეუსაბამობა ქვეყნებს შორის ოდნავ მცირდება, მათ შორის უთანასწორობა იზრდება. ლათინური ამერიკის ქვეყნების გარდა, ჯინის კოეფიციენტი, რომელიც ზომავს შემოსავლების განაწილებას საზოგადოებაში, უარყოფითად ვითარდება მთელს მსოფლიოში. შეძლებულებსა და უქონლებს შორის არსებული განსხვავებულობა არა მხოლოდ იზრდება, არამედ კიდევ უფრო რთულ ხასიათს იღებს. მცირე, მაგრამ მზარდი ელიტა მსოფლიო მასშტაბით ბევრად მეტს მოიხმარს, ვიდრე მას ეს სამართლიანად ეკუთვნის.

გლობალურად, საშუალო ფენა (რომლისთვისაც არ არსებობს საერთაშორისოდ შეთანხმებული დეფინიცია) მთლიანობაში იზრდება, მაგრამ მისი წილი მსოფლიოს მოსახლეობის რაოდენობასთან მიმართებაში მხოლოდ მცირედ თუ იმატებს. აფრიკული ქვეყნების უმეტესობა – რეგიონები, სადაც ყველაზე დიდია პოპულაციის ზრდა – თითქმის ვერ მონაწილეობენ ამ ტენდენციაში. ერთი რამ ცხადია: მიმდინარე ეკონომიკური მოდელი მილიონობით ადამიანს აზარალებს და არღვევს ადამიანის უფლებებს, ემსახურება რა მზარდი ურბანული საშუალო ფენის მოთხოვნებს. განვითარების უფლების დაცვა ძნელია ისეთ სისტემაში, რომელიც წარმოშობს უთანასწორობას და იწვევს გარემოს განადგურებას ყოველდღიურად. მისი დაცვა მხოლოდ განვითარების გზების, წარმოების მოდელების, არსებობის საშუალებების თავიდან განსაზღვრით და გლობალური სოლიდარობით არის შესაძლებელი.

გ) რეალური დემოკრატიის არარსებობა: პროცედურული უსამართლობა, მათერიალური უთანასწორობა და ხმათა უთანაბრობა

პოლიტიკური მდელვარებები მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში გარდაქმნიან პოლიტიკურ სისტემებს, რასაც მივყავართ უფრო მეტ უფლებებამდე და ზოგ შემთხვევებში მეტ ჩართულობამდე, მაშინ როდესაც ბევრ სხვა შემთხვევაში, დემოკრატიული გადაწყვეტილებების მიღებისა და მონაწილეობის სივრცე სწრაფად მცირდება. ბოლო წლებში კანონების შეცვლამ მრავალ ქვეყანაში შეაფერხა სამოქალაქო საზოგადოების ჩართულობა. უფრო მეტიც, სამოქალაქო საზოგადოების ჩართულობა მხოლოდ სახელმწიფოს მიერ არ იზღუდება კანონით. მრავალი სამოქალაქო უფლება ხშირად ირღვევა კანონის არსებობის შემთხვევაშიც: სამოქალაქო საზოგადოების აქტორები, გარემოს დაცვის აქტივისტები, ქალთა უფლებადამცველები და ადგილობრივი საზოგადოების ლიდერები იღვევნიან, მათ ემუქრებიან და ზოგჯერ კლავენ კიდეც, მიუხედავად იმისა, რომ მათ მთავრობებს ხელი აქვთ მოწერილი საერთაშორისო შეთანხმებებზე და გააჩნიათ იმპერატიული ეროვნული ნორმები, რომელთა განხორციელება მათ ვალდებულებას წარმოადგენს.

ეკოსისტემებსა და ინფორმაციის შეგროვების ტრადიციულ სისტემებს, რომლებიც არ შედიან კერძო ან სახელმწიფო მფლობელობაში, და ამდენად არ კონტროლდებიან საბაზრო ეკონომიკის მიერ, განადგურების ან საბაზრო ლოგიკის ქვეშ აღმოჩენის საფრთხე ემუქრებათ. საზოგადოებისთვის განკუთვნილი საერთო სარგებელი – როგორც არა მხოლოდ საერთო რესურსი, არამედ როგორც სოციალური ურთიერთქმედების საშუალება, წესები და ინსტიტუციები, რომლებიც წარმართავენ მათ გამოყენებას და რაციონალურ და სამართლიან განაწილებას – ძლიერი ზეწოლის ქვეშ არის მოქცეული. ეს ძირს უთხრის საარსებო საშუალებებს მათთვის, ვინც ამ სარგებელზეა დამოკიდებული და იცავს მას.

ამასთან, ძალაუფლება სულ უფრო და უფრო ცოტა ადამიანის და კორპორაციის ხელშია კონცენტრირებული. ეს განსაკუთრებით ბუნებრივი რესურსების სექტორს ეხება (წიაღისეული საბადოები, ნავთობი და გაზი, სოფლის მეურნეობა), თუმცა იგი ასევე ეხება ფინანსურ სექტორს ან რესურსებზე დამოკიდებულ სხვა სექტორებს, მაგალითად, ქიმიურ, ტრანსპორტისა და კომუნიკაციების სექტორებს. ეკონომიკურ და ფინანსურ ძალაუფლებას პოლიტიკური ძალაუფლება მოყვება – და ხშირად კორუფციაც. ეს სიტუაცია ნებისმიერ წინააღმდეგობასა და პოზიტიურ ცვლილებებს უკიდურესი გამოწვევების წინაშე აყენებს. მიმდინარეობს გამაღებელი რბოლა ბუნებრივ რესურსებზე კონტროლის მოსაპოვებლად და პოლიტიკურ და კორპორატიულ ელიტას სულაც არ სურს დათმოს ძალაუფლება და პირადი სარგებელი .